

Jan A. Wendt

Regiony historyczne i podziały administracyjne na ziemiach rumuńskich

Praca stanowi kontynuację (Wendt 2003, 2004, Wendt, Iliş 2004) podjętej dziesięć lat temu próby przedstawienia geograficznych i geopolitycznych czynników zmian w podziałach administracyjnych ziem rumuńskich. Starano się uwzględnić i wskazać na wpływ uwarunkowań geograficznych, zwłaszcza orograficznych i sieci rzecznej na kształtowanie się granic/barier naturalnych zarówno wewnątrz kraju, jak i na jego zewnętrznych granicach. Wychodząc od regionalizacji fizycznogeograficznej poprzez układ historycznych regionów na ziemiach rumuńskich, pokazano powstanie pierwszych granic administracyjnych w kraju. Wskazano także na rolę czynników geopolitycznych, wśród których na kształtowanie się granic Rumunii, jej regionów historycznych i administracyjnych największy wpływ miały trzy wojny toczące na Bałkanach w latach 1913–1945 oraz zmiany przynależności Besarabii, a także terytorium Siedmiogrodu zamieszkanego przez ludność węgierską. Przedstawiono także współczesne propozycje zmian podziałów administracyjnych i tworzenia nowych regionów. Z jednej strony uwzględniają one unijne normy prawne, stawiane Rumunii w procesie akcesji i po uzyskaniu członkostwa UE. Z drugiej strony propozycje nowych podziałów administracyjnych uwzględniają tradycje regionalne i historyczne uwarunkowania kształtowania się regionów rumuńskich.

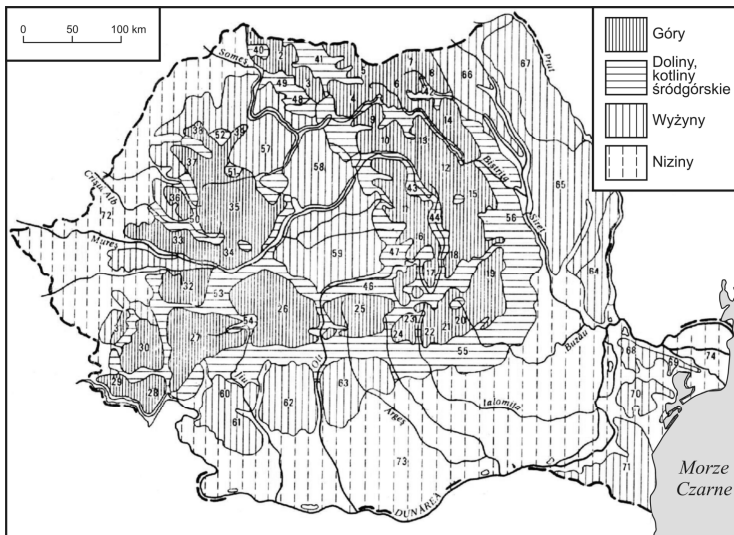
Słowa kluczowe: podziały administracyjne, regiony historyczne, regionalizacja, NUTS, Rumunia.

1. Fizycznogeograficzne podstawy regionów historycznych w Rumunii

Rumunia leży w południowo-wschodniej Europie nad Morzem Czarnym. Terytorium kraju zajmuje powierzchnię 237,5 tys. km² i rozciąga się 510 km w kierunku południkowym oraz 725 km w kierunku równoleżnikowym. Obszar Rumunii jest regularny i zwarty. Granice państwa o łącznej długości 3152,9 km są w większości naturalne. Na południu granicę stanowi Dunaj, na północy częściowo Karpaty, na wschodzie rzeka Prut, a 245 km granic przypada na brzeg Morza Czarnego. Rumunia sąsiaduje od południa z Bułgarią (590 km), od południowego zachodu z Serbią (546 km), od zachodu z Węgrami (442 km), od północy i na południowym wschodzie z Ukrainą, a od wschodu z Mołdawią.

Dunaj, którego dolny odcinek i ujście znajduje się na obszarze państwowym Rumunii, jest rzeką międzynarodową i odgrywa ważną rolę w gospodarce kraju.

Ukształtowanie kraju (ryc. 1) jest bardzo zróżnicowane. Główny i charakterystyczny element rzeźby Rumunii stanowią Karpaty uformowane w wielki łuk. Z całej ich długości, wynoszącej 1300 km, na obszar Rumunii przypada aż 800 km, co stanowi ok. 30% powierzchni kraju. Środek kraju zajmuje Wyżyna Siedmiogrodzka (Transylwania), przechodząca ku północnemu zachodowi w Wyżynę Samoszu. Obie te wyżyny są od północy i wschodu ograniczone przez łańcuch Karpat Wschodnich, od południa przez typowo wysokogórski łańcuch Karpat Południowych, a od zachodu przez masyw Gór Bihorskich, co wpływało na proces kształtowania się krain historycznych oraz podziałów administracyjnych na tych ziemiach.

Ryc. 1. Jednostki fizjograficzne Rumunii

Źródło: A. Maryński (1973, s. 17)

Oznaczenie jednostek fizjograficznych:

- Góry: 1 – Oaș, 2 – Gutii, 3 – Tibleș, 4 – Rodna, 5 – Marmaroskie, 6 – Obcina Mestecăniș, 7 – Obcina Feredeui, 8 – Obcina Mare, 9 – Birgău, 10 – Kelimeńskie, 11 – Gurghiu, 12 – Giurgeu, 13 – Bystrzyckie, 14 – Stînișoara, 15 – Tarcău, 16 – Harghita, 17 – Baraolt, 18 – Bodoc, 19 – Vrancea, 20 – Sîriu, 21 – Ciucaș, 22 – Baiu, 23 – Bucegi, 24 – Leaota, 25 – Făgăraș, 26 – Paring, 27 – Godeanu, 28 – Almaj, 29 – Locvei, 30 – Semenic, 31 – Dognecea, 32 – Poiana Ruscă, 33 – Zarand, 34 – Rudawy Siedmiogrodzkie, 35 – Bihor (główny masyw), 36 – Codru-Moma, 37 – Pădurea Craiului, 38 – Seș, 39 – Mezeș
- Kotliny: 40 – Oaș, 41 – Marmaroska, 42 – Dorna, 43 – Giurgeu, 44 – Ciuc, 45 – Braszowska, 46 – Făgăraș, 47 – Odorhei, 48 – Lăpuș, 49 – Baia-Mare, 50 – Brad, 51 – Huedin, 52 – Șimleu, 53 – Hațeg, 54 – Petroșeni
- Wyżyny: 55 – Subkarpaty Buzău, 56 – Culmea Pietricica, 57 – Someș, 58 – Równina Siedmiogrodzka, 59 – Wyżyna Tyrnaw, 60 – Jiu, 61 – Strehia, 62 – Olt, 63 – Cotmeana, 64 – Covurlui, 65 – Bîrlad, 66 – Suczawy, 67 – Równina Jijia, 68 – Pricopan, 69 – Wzgórze Tulczańskie, 70 – Casimcea, 71 – Negru-Vodă;
- Niziny: 72 – Cisy, 73 – Wołoska, 74 – Deltę Dunaju

Górami najbardziej wysuniętymi na wschód z całego systemu karpackiego na terenie Rumunii są Karpaty Wschodnie. Biorą z nich swój bieg wody Cisy, a Karpaty biegną w kierunku południowo-wschodnim do pasm Vrancei, gdzie skręcają na zachód i ciągną się do doliny rzeki Prahovy, którą przyjmuje się za granicę między Karpatami Wschodnimi i Południowymi. Karpaty Wschodnie osiągają średnie wysokości od 1300 do 1500 m. Dwa szczyty Pietrosul i Ineul, znajdujące się na północy Karpat, w Górach Rodniańskich, przekraczają 2000 m. Na południu Karpat występują nisko położone przełęcze i maleje ich średnia wysokość. Rzeki: Mołdawa, Bystrzyca, Trotusa, Oituz i Buzău cechuje daleko posunięta erozja wsteczna, która przecięła główne grzbiety, tworząc dogodne przejścia w poprzek gór, łącząc w ten sposób obszary leżące po zewnętrznej, wschodniej stronie Karpat z Wyżyną Siedmiogrodzką. Pod względem geologicznym Karpaty Wschodnie dzielą się na strefę fliszową, krystaliczną i wulkaniczną (Kremky-Saloni 1973).

Najwyższymi górami Rumunii są Karpaty Południowe, zwane również w geografii rumuńskiej Alpami Transylwańskimi. Osiągają ponad 2500 m n.p.m., a ich średnia wysokość wynosi 1700 m n.p.m. Karpaty ciągną się równoleżnikowo od doliny rzeki Prahovy do doliny rzek Temesz i Cerna, gdzie rozdzielają się na dwa ramiona. Północne tworzy wyodrębniony masyw gór Poiana Ruscă, sięgając doliny Maruszy, natomiast południowo-zachodnie, tworząc Góry Banackie, opada w kierunku Dunaju. Karpaty Południowe odznaczają się budową masywną i zwartą, słabo rozczłonkowaną dolinami i kotlinami. Występująca rzeźba jest wysokogórska o dużym wypiętrzeniu, zbocza są strome i trudno dostępne. Pod względem geologicznym Karpaty Południowe charakteryzują się dużo prostszą budową niż Karpaty Wschodnie. Występuje tu prawie wyłącznie strefa krystaliczna. Zbudowane są głównie z granitów, gnejsów i łupków krystalicznych. W zachodnich partiach występują niewielkie ilości wapieni. Ze względu na znaczne wysokości Karpaty Południowe uległy zlodowaceniu plejstoceniowskiemu, skutkiem czego jest występowanie w najwyższych partiach dobrze zachowanych form polodowcowych w postaci cyrków, progów i dolin polodowcowych (Kremky-Saloni 1973).

Góry Bihor, objęte dolinami rzek Maruszy i Samoszu, są ostatnim ogniwem zamykającym od zachodu łuk Karpat okalający Wyżynę Siedmiogrodzką. Ten wielki i szeroko rozłożony masyw ma skomplikowaną budowę geologiczną. Główny jego trzon tworzą granity i łupki krystaliczne, poważny udział mają również wapień i konglomeraty, na północnym zachodzie występuje flisz, a w części południowo-zachodniej i północnej neogeńskie skały wylewne. Góry Bihorskie dzielą się na trzy zasadnicze grupy. Główny, centralny masyw tworzą właściwe góry Bihor. Ta grupa góraska ma szczególnie złożoną budowę, granity i łupki krystaliczne tworzą ostre formy szczytowe, w występujących skałach

wapiennych rozwinęły się zjawiska krasowe, gdzieniegdzie pojawiają się również stożki wulkaniczne. Drugą grupę tworzą położone na południu, obrzeżone doliną Maruszy, Rudawy Siedmiogrodzkie. Są one niższe, średnio wzniesione na wysokość 800–1200 m n.p.m. Grupę trzecią stanowią najniższe wzniesienia zachodnie i północne poprzedzielane kotlinami, ogólnie określane w literaturze rumuńskiej jako Wzgórza Kereszów, rzadko przekraczające 800 m n.p.m., kotliny zaś leżą nisko, na wysokości 200 m n.p.m. (Kremky-Saloni 1973).

Środkową krainę geograficzną Rumunii tworzy rozległa kotlina śródgórska – Wyżyna Siedmiogrodzka. Z geologicznego punktu widzenia jest to zapadlisko z neogenu wypełnione utworami morskimi, jeziornymi i rzecznyymi. Średnia wysokość wyżyny wynosi 500 m n.p.m. Dno kotliny ma charakter pagórkowaty o deniwelacjach nieprzekraczających 200 m. Najbardziej wydźwignięta jest południowo-wschodnia część kotliny. Ze względu na wyraźne zróżnicowanie hipsometryczne całej Kotliny Siedmiogrodzkiej dzieli się ją na trzy mniejsze jednostki. Część południowa między Maruszą i Alutą, przez środek której przepływają Tyrnawa Mała i Tyrnawa Wielka, nosi nazwę Wyżyny Tyrnawskiej, część środkową zajmuje Równina Siedmiogrodzka, a na północnym zachodzie leży Wyżyna Samoszu, która łączy się z Niziną Cisy (Kremky-Saloni 1973).

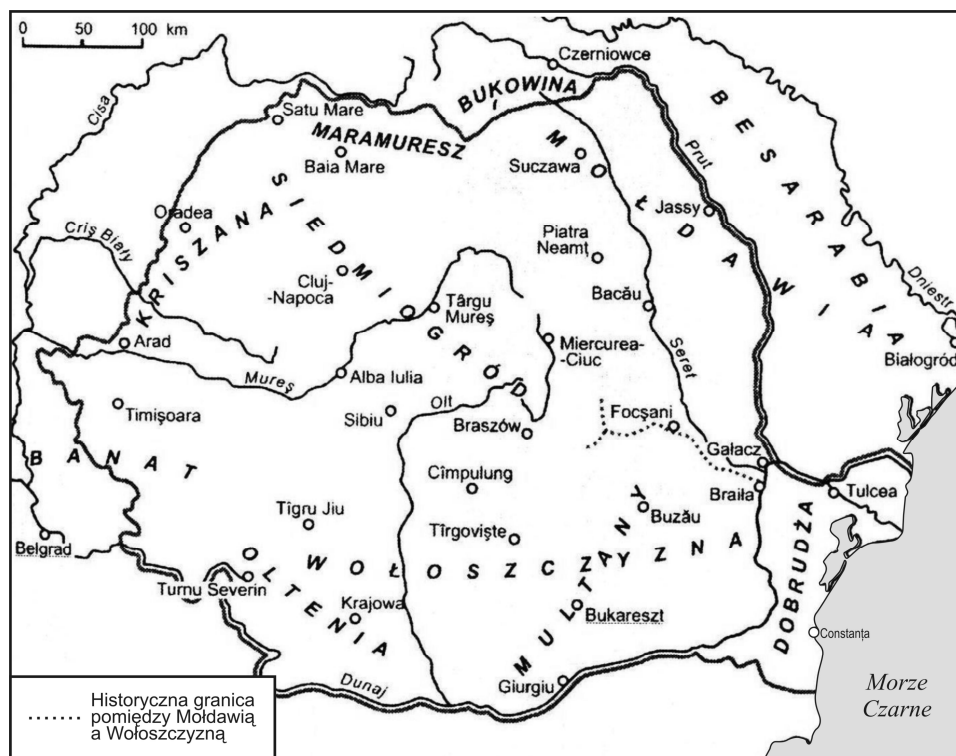
Na wschód od Karpat Mołdawskich aż do Prutu rozciąga się Wyżyna Mołdawska. Ma ona charakter wyżyny płytowej. Poza ogólnym nachyleniem Wyżyny Mołdawskiej w kierunku Prutu, wysokość jej obniża się z północy na południe zgodnie z biegiem rozcinających ją Seretu i Prutu, dwóch największych lewych dopływów dolnego Dunaju. W ramach tak określonej Wyżyny Mołdawskiej wydziela się trzy mniejsze jednostki: Wyżynę Suczawy, Równinę Mołdawską i Wyżynę Birladu (Kremky-Saloni 1973).

Między Karpatami Południowymi i Dunajem rozciąga się największa z nizin Rumunii – Nizina Wołoska. Rzeka Aluta dzieli nizinę na dwie części, część zachodnią Oltenię i część wschodnią Multany. Nizina Wołoska jest zróżnicowana pod względem rzeźby. Oltenia jest lekko pagórkowata, poprzecinana głębokimi dolinami rzek, ku północy znacznie wyższa niż ku Dunajowi. Wschodnia część niziny ma charakter łagodnie sfalowanej równiny na krańcach najbardziej wysuniętych ku wschodowi, nad Dunajem zaś i przy ujściu Seretu do Dunaju jest płaska.

W południowo-wschodniej części kraju, pomiędzy Dunajem a Morzem Czarnym leży Dobrudża, stanowiąca odosobnione płaskowzgórze. Dzieli się na Wyżynę Dobrudży na południu oraz strefę górzystą na północy – Góry Dobrudży. Wyżynę Dobrudży stanowią łagodne wzgórza i płaskowyże, natomiast Góry Dobrudży zbudowane są przeważnie z wapieni, najwyższą wysokość (467 m) osiągają w masywie górskim Pricopan.

2. Regiony historyczne na ziemiach rumuńskich

W Rumunii układ krain historycznych i proces ich kształtowania następował w długim procesie, na który wpływ miały zamieszkujące je ludy i konkurujące o nie państwa sąsiadujące najpierw z Węgry, a potem z Rumunią. Centralny układ jednostek fizycznogeograficznych wraz z barierami orograficznymi zdecydowały w okresie kształtowania się pierwszych państw w regionie o powstaniu w miejscu współczesnej Rumunii kilku niezależnych organizmów politycznych. Po okresie podboju królestwa Decebala przez Rzymian i podziale kraju na trzy prowincje, Malvensis, Apulensis oraz Porolissensis, a następnie po zajęciu obecnych ziem Rumunii przez Gotów, znaczna część Półwyspu Bałkańskiego weszła w skład cesarstwa bizantyjskiego. Jednak najazdy Słowian i Awarów wraz z napływem ludności doprowadziły do wyparcia wpływów Bizancjum.

Ryc. 2. Historyczne kraje Rumunii
Źródło: *Monografia geografica...* (1960)

W IX i X w. ziemie rumuńskie w znacznej części znalazły się pod panowaniem cesarstwa Bułgarii, aby w efekcie walk pomiędzy Węgrami, Wołochami, Pieczyngami sprzymierzonymi z Bizancjum i Rusią Kijowską ulec podziałowi na kilka samodzielnych początkowo państw. Jednak już w X w. Siedmiogród został zajęty przez Węgry (X w.), Dobrudża znalazła się pod panowaniem Bizancjum, a następnie Bułgarii, a państwo wołoskie (XIV w.) i państwo mołdawskie (XIV w.), które przetrwały jako odrębne organizmy państwowe przez kolejne pięćset lat, zostały podbite przez imperium Turków Otomańskich.

Zatem wśród współczesnych krain historycznych Rumunii aż do XX w. jedynie Wołoszczyzna i Mołdawia zachowały pod panowaniem Turcji, Rzeczypospolitej i na koniec Rosji rumuński charakter. O podziale ziem historycznych Rumunii w największym stopniu zadecydował czynnik orograficzny wraz z Dunajem, które razem stanowiły o kształtowaniu się przez wieki trudnych do przekroczenia tzw. granic naturalnych, a raczej barier w procesie podboju przez konkurujące ze sobą o władztwo nad tymi ziemiami państwa.

W centrum obecnej Rumunii powstało Księstwo Siedmiogrodu, sięgając swoimi granicami Wyżyny Siedmiogrodzkiej, odciętej od Węgier na zachodzie Górami Zachodnimi (Góry Bihorskie). Na części Niziny Węgierskiej, obejmującej dorzecze Kereszu (Keresz Szybki, Keresz Czarny i Keresz Biały), powstała Crișana (Kriszana), a na południe od niej, od granicy z Maruszą – Banat. Na północ od Siedmiogrodu i od wschodu ograniczone łukiem karpackim – Maramuresz, na wschód od niego, oddzielona od Siedmiogrodu pasmami Karpat w dorzeczu Seretu – Mołdawia, którą z kolei Prut odgradzał od Besarabii. W dolnym biegu Dunaju, chroniona przed najazdami jego zakolem, ukształtowała się Dobrudża. Na południe od Karpat Południowych powstała Wołoszczyzna, podzielona prawie wzdłuż rzeki Aluty na leżącą na zachodzie Oltenię i położone na wschodzie Multany (tab. 1).

Porównując pod względem geomorfologicznym Rumunię i Polskę, można stwierdzić, iż nizinny charakter rzeźby większości terytorium Polski w wyraźny sposób sprzyjał budowaniu połączeń transportowych, w odróżnieniu od Rumunii, którą, przeciętą łukiem karpackim, cechują trudne warunki komunikacji. To uzależnienie jest widoczne w różnicach w procesie kształtowania się krain historycznych. W przypadku Polski dominował czynnik hydrologiczny, a w Rumunii orograficzny. Krainy historyczne Polski cechuje wysoki stopień dostępności, ich granice są często trudne do wykreślenia w przestrzeni fizyczno-geograficznej, brak wyraźnych barier naturalnych ułatwia unifikację ludności i proces przekazywania innowacji. W przypadku ziem rumuńskich granice poszczególnych regionów są wyraźnie zaznaczone czynnikiem orograficznym i hydrograficznym w przestrzeni, z tym, że ten ostatni nie kształtuje osi trans-

portowej regionu, lecz raczej tworzy jego granicę. Układ sieci rzecznej w przypadku Rumunii, wbrew oczywistym funkcjom rzek, raczej dzieli niż łączy jej krainy.

Tabela 1. Dzielnice historyczne, jednostki orograficzne i hydrograficzne na ziemiach rumuńskich

Jednostki fizycznogeograficzne ziem rumuńskich	Krainy historyczne	Główne ośrodki	Największe rzeki w regionie
Wyżyna Siedmiogrodu	Siedmiogród (Transylwania)	Cluj-Napoca, Alba Julia	Górna Marusza
Wyżyna Someszu, Pogórze Karpackie	Maramuresz	Baia Mare, Sighet	Somesz
Górny Keresz, Pogórze Bihorskie	Crișana	Oradea (Wielki Waradyn)	Keresz z dopływami
Wyżyna Mołdawska, dorzecze Seretu	Mołdawia	Jassy, Suczewa	Seret
Wyżyna Besarabska	Besarabia	Kiszyniów	Dniestr
Góry Banackie, wschodnia część Niziny Węgierskiej	Banat	Timișoara	Temesz
Zachodnia część Niziny Wołoskiej, Pogórze Karpat Południowych	Oltenia	Craiova	Aluta, Dunaj, Jiu
Wschodnia część Niziny Wołoskiej, Pogórze Karpat Południowych	Multany	Bukareszt	Dunaj, Dumbowica
Delta Dunaju, wzniesienia Dobrudży	Dobrudża	Konstanca	Dunaj

Źródło: opracowanie własne.

Współcześnie, w erze szybkiego rozwoju infrastruktury transportowej i łączności, warunki fizycznogeograficzne również utrudniają szybką komunikację wewnątrz kraju. W przypadku Rumunii nawet bez znajomości jej skomplikowanej historii można po krótkiej analizie mapy fizycznogeograficznej wskazać kilka odmiennych krain historyczno-geograficznych. Odrębność Siedmiogrodu zamkniętego łukiem karpackim sprzyjała jego długiej przynależności do Węgier. Długa granica na Dunaju jest wynikiem stopniowego rozpadu imperium tureckiego, w którym Dunaj stanowił dogodną przeszkodę naturalną pozwalającą na oddzielenie wpływów tureckich i aspirujących do niezawisłości Rumunów. Z tego powodu granicę na Dunaju, na odcinku pomiędzy Belgradem i Ruse cechuje wyjątkowa trwałość (Kałuski 1994, s. 67).

Jednak już na wschód i na południe od Ruse, okręg Silistrii, południową i północną Dobrudżę oraz Budziak i południową Besarabię charakteryzują częste zmiany przynależności państwowej. Na zachodzie kraju natomiast, w Banacie i Crisanie leżących w dorzeczeniach Temeszu, Maruszy i Kereszu, napotkamy jedynie granice polityczne, obecnie rozdzielające dawne ziemie węgierskie. Zresztą do Cisy ciąży cały Siedmiogród leżący przecież w większości w jej dorzeczu, gdyż większość rzek Wyżyny Siedmiogrodzkiej, z wyjątkiem Aluty, stanowią właśnie dopływy Cisy. Jeszcze bardziej sprzeczne z układem sieci rzecznej są granice pomiędzy Besarabią i Mołdawią, a w zasadzie wewnętrzne granice Mołdawii, które przebiegają wzdłuż Dniestru i Prutu. Gospodarstwo Mołdawskie sięgało swoimi granicami Dniestru, obejmując Wyżynę Mołdawską i Wyżynę Besarabską z dorzeczeniami Prutu i Seretu, dotykając na północnym wschodzie środkowego biegu Dniestru. Jego podział nastąpił dopiero po zajęciu części Mołdawii, zwanej przez Rosję od tej pory Besarabią (1812 r.), co podzieliło dorzecza Prutu pomiędzy tę ostatnią i Turcję. Dodatkowo czarnomorskie okręgi Besarabii kilkakrotnie przechodziły z rąk do rąk, aby na koniec pozostać przy Rosji i jej sukcesorach.

3. Powstanie państwa i podziały administracyjne do 1914 r.

Po okresie wędrówki ludów i ostatnich najazdów plemion turańskich (Pieczyngów, Uzów i Połowców) na obecnych ziemiach Rumunii ukształtowały się na początku XII w. pierwsze księstwa, określane później jako rumuńskie. Po wyparciu Połowców ziemie późniejszej Mołdawii znalazły się przejściowo pod panowaniem Rusi Kijowskiej i Księstwa Halickiego, natomiast Siedmiogród po pokonaniu Pieczyngów przez Węgrów (XI w.) znalazł się w strefie wpływów Królestwa Węgierskiego. W XIII w. współczesne ziemie Rumunii podzielone były pomiędzy Złotą Ordę (znaczna część Mołdawii), Księstwo Halicko-Włodzimierskie (północne krańce Mołdawii), Wołochów i Pieczyngów (Wołoszczyzna), Królestwo Węgierskie (Siedmiogród i zachodnia Wołoszczyzna) z osadzonym na jego południowo-wschodnim krańcu zakonem krzyżackim (1211–1225) i Carstwo Bułgarii (Dobrudża aż do ujścia Dunaju).

Ekspansja imperium Turków osmańskich doprowadziła do zajęcia kolejno Dobrudży (1395 r.), Gospodarstwa Wołoskiego (1396 r.), Budziaku (1484 r.) i Gospodarstwa Mołdawskiego (1501 r.), które wcześniej (od 1387 r.) było polskim lennem. W połowie XVI w. Turcy zajęli środkowy i południowy Siedmiogród, a następnie wschodnią część etnicznych ziem węgierskich (Kocsis, Schweitzer 2009, s. 22–23), które włączono do Siedmiogrodu. Po nieudanej próbie zdobycia Wiednia Turcy zostali zmuszeni do opuszczenia wcześniej

zajętych ziem węgierskich, jednak Hospodarstwo Mołdawskie, Hospodarstwo Wołoskie, Budziak i Dobrudża zostały pod ich panowaniem.

Każde z państw zajmujących ziemie rumuńskie wprowadzało własne podziały terytorialne na potrzeby administracji i wojska. Turcy w zajętych i zasiedlonym ludnością tatarską Budziaku utworzyli raje – okręgi administracyjno-wojskowe, które podporządkowano w większości sandżakowi Silistrii i sandżakowi Nikopol (Turgu, Giurgiu). Dzięki rywalizacji austriackiej i tureckiej o wpływy w Siedmiogrodzie dawne ziemie węgierskie zachowały duży stopień autonomii, a z Banatu i części Crisany utworzono osobny paszalyk z ośrodkiem centralnym w Timișoarze. W odmiennej sytuacji znalazły się ziemie etnicznie rumuńskie, które po włączeniu do imperium osmańskiego traktowano jak tureckie prowincje (*wilajety*), utrzymując jednak ze względu na korzyści gospodarcze dawną rumuńską administrację i podział terytorialny. Mołdawia podobnie jak Wołoszczyzna składała się z regionów, zwanych *țara* (ziemia) oraz *ținutul* – mniejszych jednostek administracyjnych.

Mołdawia podzielona była na dwie ziemie (makroregiony), Górny (Țara de Sus) i Dolny (Țara de Jos), na które składało się 19 regionów (*ținut*). Do Țara de Sus należały regiony (*ținuturi*): Cernautilor, Sucevei, Neamțului, Neamț, Hârlăului, Dorohoiului i Hotinului. Natomiast w skład Țara de Jos wchodziło 12 ținuturi: Iașilor, Cărligăturei, Romanului, Tecicului, Covurlului, Tutovei, Fălciului, Vaslului, Lăpușnei, Putnaei, Orheiului i Sorocăi. Doszły do nich włączone pod koniec XVIII w. tureckie *raje* (regiony) Bender, Bugeac, Ismail, Chilia i Cetatea Albă. Pozostałe regiony Besarabii zajęła Rosja w 1812 r., natomiast region Cahul – Bolgrad – Ismail należał do ówczesnej Rumunii jedynie w latach 1856–1878. Regiony Cernaui i Suceava zostały zajęte w 1775 r. przez Austrię (Austro-Węgry) pod nazwą Bukowiny. Po stracie miasta Suceava na rzecz Austrii zmieniono nazwę województwa Suceava na Baia, od miasta Baia Mare. W listopadzie 1878 r. nowo powstałe państwo rumuńskie inkorporowało Dobrudżę, którą podzielono na dwa regiony administracyjne – Tulcea i Constanța.

Wołoszczyzna (Țara Românească) składała się z 22 regionów zwanych *judet* (w pewnym stopniu można je traktować jako województwa), które ukształtowały się już w XV w. Część z nich nie przetrwała do czasów postania państwa rumuńskiego i pod koniec XIX w. Wołoszczyzna była podzielona na 17 województw, do których należały: Mehedinți, Gorj, Dolj, Vâlcea, Romanați, Olt, Argeș, Muscel, Teleorman, Dâmbovița, Vlașca, Ilfov, Prahova, Buzău, Ialomița, Brăila i Râmnicu Sărat.

W latach 1718–1739 Austria przekroczyła linię Dunaju i przejściowo opanowała północną Serbię oraz zachodnią część Hospodarstwa Wołoskiego (Mała Wołoszczyzna), jednak po pokoju Belgradzkim straciła je ponownie na korzyść

Turcji. Węgrzy po ciężkich walkach odzyskali Banat i Księstwo Siedmiogrodzkie, natomiast Austria w 1775 r. zajęła Bukowinę. Po odzyskaniu Siedmiogrodu przez Węgrów utrzymano w nich podział administracyjny na komitaty. Bezpośrednio do Węgier włączono komitaty Maramures, Satu Mare i Arad. Banat, po wyzwoleniu spod władzy tureckiej, pozostawał pod administracją wojskową i dopiero w 1778 r. został bezpośrednio włączony do Węgier, które ponownie wprowadziły na komitaty.

Nowożytna Rumunia powstała dopiero w połowie XIX w. z połączenia Mołdawii i Wołoszczyzny, a następnie powiększała swoje terytorium na drodze inkorporacji kolejnych prowincji: Siedmiogrodu, Banatu, Bukowiny i Besarabii, tracąc część z nich podczas i po drugiej wojnie światowej. Do okresu zjednoczenia najważniejszych księstw Rumunii w 1859 r. każde z nich było podzielone na różne jednostki administracyjne.

Ryc. 3. Podział administracyjny Rumunii w 1888 r.

Źródło: *România. Atlas...* (1996)

Po zjednoczeniu księstw rumuńskich wprowadzono jednolity podział administracyjny w kraju, tworząc *județe* (odpowiednik województw), *plasa* (odpowiednik powiatów) i gminy. Na początku XX w. Rumunia podzielona była na 32 *județe*, w tym Wołoszczyzna na 17, Mołdawia na 13, a Dobrudża na dwa, w skład których wchodziło 119 *plăși* i 1977 gmin, włączając w to 71 miast. Po drugiej wojnie bałkańskiej (1913 r.) Rumunia przyłączyła zabraną Bułgarii południową Dobrudżę z województwami Durostor (Silistria) i Caliacra (Bazargic).

Ryc. 4. Podział administracyjny Rumunii z 1916 r.
 Źródło: S. Tarkhov (2001)

Ryc. 5. Podział administracyjny Siedmiogrodu i Bukowiny w 1910 r.
 Źródło: S. Tarkhov (2001)

Podczas tworzenia dwóch nowych *judet* w przyłączonej części południowej Dobrudży powiększono *judet* Tulcea o północno-zachodnią część *judet* Constanța, który utracił również zachodnie krańce na korzyść utworzonego *judet* Durostor. Na południe od Constanța utworzono drugi *judet* Caliacra. Granice pozostałych jednostek nie uległy zmianom do zakończenia pierwszej wojny światowej (ryc. 4 i ryc. 6).

Prawie do końca pierwszej wojny światowej północno-zachodnia część współczesnej Rumunii, obejmująca Siedmiogród, Banat, Crișanę i Maramureș należała do dualistycznej (od 1867 r.) monarchii Austro-Węgier. Bukowina, stanowiąca jeden region z ośrodkiem w Suceava, znajdowała się w granicach cesarstwa Austrii. Natomiast Siedmiogród należący do Królestwa Węgier był podzielony na 23 komitaty (tab. 2).

Tabela 2. Podział węgierskiego Siedmiogrodu na początku XX w. na komitaty

Komitaty (węg.)	Ośrodek (węg.)	Ośrodek (rum.)
Alsó – Fehér	Nagyenyed	Aiud
Arad	Arad	Arad
Beszterce – Naszod	Beszterce	Bistrița
Bihar	Nagyvárad	Oradea
Brassó	Brașov	Brasov
Csik	Csikszereda	Miercurea – Ciuk
Fogaras	Fogaras	Făgăraș
Háromszek	Sepsiszentgyörgy	Sfântu Gheorghe
Hunyad	Deva	Deva
Kis. Küküllő	Erzsgbetvaros	Dumbrăveni
Kolozsvár	Kolozsvár	Cluj
Krasso – Szörény	Lugos	Lugoj
Maramaros	Maramarossziget	Sighetu Marmăției
Maros – Torda	Marosvásárhely	Târgu Mureș
Nagy Küküllő	Sedesvar	Sighișoara
Szatmar	Szatmárnémeti	Satu Mare
Szeben	Nagyszeben	Sibiu
Szilagy	Zilau	Zalău
Szolnok – Doboka	Des	Dej
Temes	Temesvar	Timișoara
Torda – Aranyos	Torda	Turda
Udvarhely	Székelyudvarhely	Odorheiu Secuiesc
Uhocsa	Uhocsa	Uhocsa

Źródło: opracowanie własne.

Podziały administracyjne dawnych ziem węgierskich w XX w. będą należały do najczęściej zmienianych w Rumunii, w której granicach po pierwszej wojnie światowej znalazła się znacząca pod względem liczby mniejszość węgierska.

Podział administracyjny Rumunii z okresu początku jej państwowości utrzymał się do 1916 r. Po wybuchu pierwszej wojny światowej Rumunia prawie dwa lata zajmowała neutralne stanowisko, kuszona przez ententę i państwa centralne możliwymi nabytkami terytorialnymi w zamian za poparcie jednej ze stron konfliktu. Państwa centralne obiecywały nabytki kosztem Rosji, a z kolei ententa przyłączenie części ziem węgierskich. Przeważało przystąpienie do państw centralnych Bułgarii i Rumunia, obawiając się utraty zdobytych w drugiej wojnie bałkańskiej ziem południowej Dobrudży, przystąpiła do ententy. Jednak wojska rumuńskie po kilku porażkach zepchnięte zostały do obrony we wschodniej części kraju, gdzie uzyskały wsparcie sprzymierzonej z ententą Rosji. Wskutek przegranej pierwszej wojny światowej rozpadło się imperium Austro-Węgier, cesarstwo niemieckie, a rewolucja w Rosji pozwoliła na odzyskanie niepodległości i powstanie szeregu nowych państw w tej części Europy. Rumunia stała się beneficjentem nowego ładu wersalskiego.

4. Nowe ziemie i nowe granice administracyjne „Romania Mare” (1918–1945)

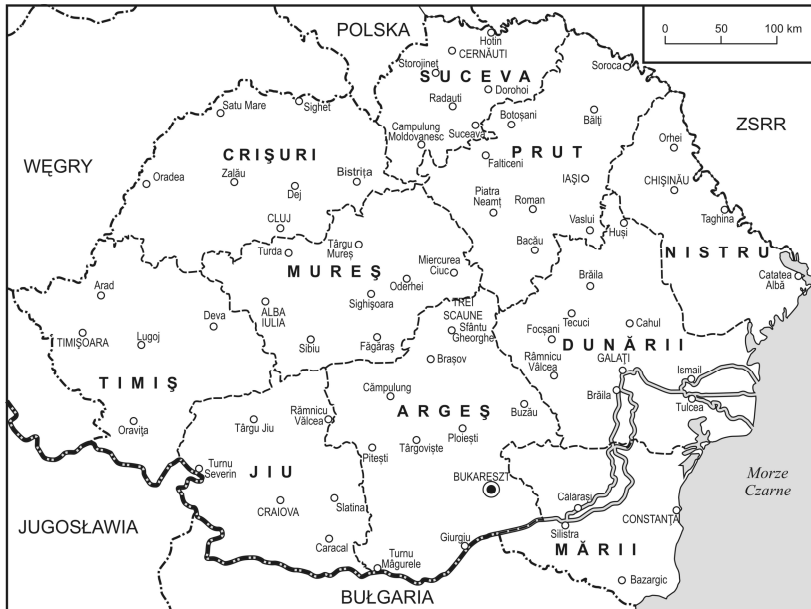
Po pierwszej wojnie światowej Rumunia w znaczący sposób powiększyła swoje terytorium, włączając w jego skład – kosztem dawnych Węgier – Banat, Siedmiogród, Crișanę i Maramureș, zabierając po rozpadzie cesarskiej Austrii Bukowinę, a ogarniętej rewolucją Rosji – Besarabię, co pozwoliło utworzyć do wybuchu drugiej wojny światowej „România Mare” (Wielką Rumunię) (ryc. 6).

W 1919 r. podzielono kraj na 76 *județ*, który zmieniono 1 stycznia 1926 r. na 71 *județ*, zmniejszono także liczbę gmin prawie we wszystkich województwach. Po przyjęciu nowej konstytucji w 1938 r. wprowadzono nowy poziom w strukturze administracyjnej kraju, tworząc 10 regionów (*ținut*), z których każdy obejmował od czterech do jedenastu województw (*județ*) (ryc. 7). Należały do nich następujące okręgi administracyjne Arges (Bukareszt), Keresz (Cluj), Dunaj (Galati), Jiu (Craiova), Mare (Constanca), Marusa (Alba Julia), Dniestru (Chisinau), Prut (Iasi), Suceava (Czerniowce) i Timis (Timișoara).

W pierwszym okresie drugiej wojny światowej, na skutek presji ZSRR wspartego przez III Rzeszę i jej sojuszników, Rumunia poniosła znaczące straty terytorialne na rzecz ZSRR, Węgier i Bułgarii. W czerwcu 1940 r. utraciła północną Bukowinę, Besarabię i okręg Hertzy, które zajął ZSRR, a we wrześniu tego roku, pod presją Rzeszy i Węgier utraciła zamieszkaną przez większość węgierską północny Siedmiogród oraz na korzyść Bułgarii południową Dobrudżę. Ogółem Rumunia straciła prawie 1/3 (23) ze swoich 71 *județ* (ryc. 8).

Ryc. 6. „România Mare” po pierwszej wojnie światowej i podział administracyjny z 1931 r.
Źródło: na podstawie A. Cendrowski (2012)

Ryc. 7. Podział administracyjny Rumunii w latach 1938–1940
Źródło: na podstawie http://pl.wikipedia.org/wiki/Okr%C4%99gi_wRumuniiwokresiemiu%C4%99dzywojennym

Ryc. 8. Podział administracyjny Rumunii z maja 1942 r.

Źródło: na podstawie <http://pl.wikipedia.org/wiki/Transnistria>

Wraz ze zmianami terytorium zmieniły się wewnętrzne granice *judet*. Arad powiększono o pozostałą przy Rumunii część Bihor, Turdę, do której dołączono resztę terytorium dawnego Cluj. Neamț powiększono o część *judet* Ciuc, który prawie w całości włączono do Węgier. Oprócz znaczącej części Bihor, Ciuc, Cluj i Rădăuți do Węgier włączone całe *judet* Sălaj, Satu Mare, Someș, Odorhei, Trei Scaune, Mureș, Năsăud, Maramureș, Storojineț. ZSRR zajęło leżące na lewym brzegu Prutu części *judet* Fălciu, Iași, Botoșani, Dorohoi i Cernăuți oraz całe *judet* Hotin, Soroca, Bălți, Orhei, Lăpușna, Tighina, Cahul, Cetatea Albă i Ismail. Bułgaria odzyskała południową Dobrudżę z *judet* Caliacra i Durostor, jednak ten ostatni bez północno-zachodniego krańca, który pozostał przy Rumunii w *judet* Constanța.

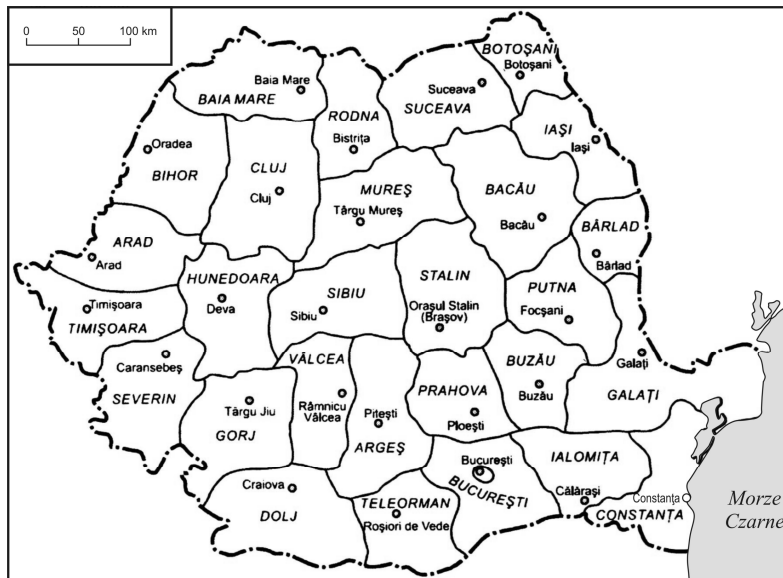
Po początkowych sukcesach niemieckich na wschodnim froncie, jako ich sojusznik, Rumunia w 1940 r. przyłączyła na powrót, na okres niespełna trzech lat, ziemie utracone na korzyść ZSRR i dodatkowo rejon Transnistrii położony pomiędzy Dniestrem (Nister) i górnym Bugiem z głównym ośrodkiem administracyjnym w Tiraspolu, a gospodarczym w Odessie. Transnistrię podzielono na 13 *judet*, do których należały Movilău, Jugustru, Tulcin, Balta, Râbnița, Dubăsari, Ananiev, Golta, Berezovca, Oceacov, Odesa, Ovidiopol i Tiraspol.

Jednak po zakończeniu drugiej wojny światowej Besarabia, okręg Hertya i północna Bukowina zostały kolejny raz zajęte przez ZSRR i włączone do Ukraińskiej SRR. Z kolei kosztem osłabionych Węgier, w marcu 1945 r. Rumu-

nia zajęła północny Siedmiogród (Ardeal), zajęty przez Węgrów 1940 r. Oficjalnie ziemie te przyłączono do Rumunii w maju 1946 r. Na krótki okres największe miasta rumuńskie uzyskały status wydzielonych z województw miast, lecz w kwietniu 1949 r. na powrót włączono je, z wyjątkiem Bukaresztu, do dawnych *judet*.

5. Podziały administracyjne Rumunii po drugiej wojnie światowej

Po zakończeniu drugiej wojny światowej komuniści, którzy przejęli władzę w Rumunii, zdecydowali o wprowadzeniu kolejnego podziału administracyjnego kraju. Jego głównym celem była likwidacja dawnych struktur administracyjnych i związanej z nim kadry urzędniczej, którą należało zastąpić nową, oddaną reżimowi. Podobny proces miał zresztą miejsce w wielu krajach, które weszły w strefę wpływów ZSRR i w których nastąpiła zmiana systemu politycznego, gospodarczego i społecznego.

Ryc. 9. Podział administracyjny Rumunii z 1950 r.

Źródło: *România. Atlas...* (1996)

Pierwsza reforma podziału terytorialnego kraju w nowych granicach miała miejsce już w 1950 r. (ryc. 9). Dla jej przeprowadzenia zniesiono dawny podział administracyjny na 58 *judet*, a w jego miejsce wprowadzono 28 dużych regionów (*regiunea*) i 177 rejonów (tab. 3). Wydzielono 148 miast i 4052 miejscowości.

wości wiejskie (Wendt 2003). Ośmiu największym miastom przyznano status miejski, należały do nich: Braşov, Bucureşti, Cluj, Constanţa, Galaţi, Iaşi, Ploeşti i Timişoara. Podobnie jak w ówczesnym czasie w Polsce nazwę Katowic, tak w Rumunii nazwę miasta Braşov zmieniono na Stalinogród (Oraşul Stalin).

Tabela 3. *Regiunea* rumuńskie z 1950 r. i z 1952 r.

<i>Regiunea</i> w 1950 r.	Miasto wojewódzkie	<i>Regiunea</i> w 1952 r.
Arad	Arad	Arad
Argeş	Piteşti	Piteşti
Bacău	Bacău	Bacău
Baia Mare	Baia Mare	Baia Mare
Bârlad	Bârlad	Bârlad
Bihor	Oradea	Oradea
Botoşani	Botoşani	do Suceava
Bucureşti	Bucureşti	Bucureşti
Buzău	Buzău	do Ploieşti
Cluj	Cluj	Cluj
Constanţa	Constanţa	Constanţa
Dolj	Craiova	Craiova
Galaţi	Galaţi	Galaţi
Gorj	Târgu Jiu	RAM ^a
Hunedoara	Deva	Hunedoara
Ialomiţa	Călăraşi	do Bucureşti
Iaşi	Iaşi	Iaşi
Mureş	Târgu Mureş	do RAM ^a
Prahova	Ploeşti	Ploeşti
Putna	Focşani	do Galaţi i Bârlad
Rodna	Bistriţa	do Cluj i Maramureş
Severin	Caransebeş	do RAM ^a
Sibiu	Sibiu	do Stalin
Stalin (Braşov)	Oraşul Stalin (Braşov)	Stalin
Suceava	Câmpulung Moldovenesc	Suceava
Teleorman	Roşiorii de Vede	do Bucureşti
Timişoara	Timişoara	Timişoara
Vâlcea	Râmnicu Vâlcea	do Piteşti

^a *Regiunea* Autonomă Maghiară (Węgierski Region Autonomiczny) obejmował rejony z przewagą ludności węgierskiej: Ciuc, Gheorgheni, Odorhei, Reghin, Sângeorgiu de Pădure, Stf. Gheorghe, Tg. Mureş Tg. Săcuesc, Topliţa.

Źródło: opracowanie własne.

Po przyjęciu nowej konstytucji we wrześniu 1952 r. kolejny raz zmieniono podział administracyjny Rumunii z 28 na 18 nowych *regiunea*. Część małych województw połączono, a niektóre duże zostały podzielone. W 1954 r. wprowadzono wraz z nowymi zasadami pisowni w części regionów nowe nazwy (po 1993 r. przywrócono dawne nazewnictwo). Następna zmiana miała miejsce już w styczniu 1956 r., kiedy zmniejszono liczbę regionów do 16. *Regiunea* Arad został włączony do Timișoara, a *regiunea* Bârlad podzielony pomiędzy Bacău, Galați i Iași. Zmieniono nazwę Węgierskiego Regionu Autonomicznego na Mureș i Region Węgierski oraz utworzono szereg nowych rejonów. Kolejne zmiany przyniósł 1960 r. Dla części *regiunea* wprowadzono nowe nazewnictwo, Pitești na Argeș, Timișoara na Banat, Stalin na Brașov, Oradea na Crișana, Constanța na Dobrugea, *Regiunea* Autonomă Maghiară na Mureș Autonomă oraz Craiova na Oltenia. Zmniejszono liczbę rejonów z 146 na 43. Zmieniono także część granic wewnątrz kraju pomiędzy tymi jednostkami. Południowa część regionu węgierskiego Mureș – Autonomă Maghiară – przyłączono do Brașov, natomiast do autonomii przyłączono okręg Târgu Mureș z Cluj i północno-zachodniej części Brașov. Kosztem Dobrugea powiększono *regiunea* București, a do Dobrugea dodano wschodnią część Galati do linii Dunaju. Z kolei Galati powiększono o rejony zabrane z południowej części Bacău (Wendt, Iliș 2004).

W lutym 1968 r. w niespełna dwa lata po śmierci Gheorghe'a Gheorghiu-Deja i objęciu władzy przez Nicolae'a Ceaușescu, na fali przemian politycznych wprowadzono kolejne, tym razem znaczące zmiany w podziale terytorialnym kraju (ryc. 10, tab. 4). Całkowicie zniesiono system *regiunea* i powrócono do dawnych jednostek – *judet*. W miejsce dawnych 16 *regiunea* utworzono 39 województw (*judet*) i 45 miast wydzielonych (Tufescu, Herbst 1969).

Ryc. 10. Podział administracyjny Rumunii z 1968 r.

Źródło: *România. Atlas...* (1996)

Tabela 4. Podziały administracyjne Rumunii z 1960 r. i z 1968 r.

Podziały administracyjne			
z 1960 r.		z 1968 r.	
<i>regiunea</i>	główny ośrodek	<i>județ</i>	główny ośrodek
Argeș	Pitești	Argeș	Pitești
		Vâlcea	Râmnicu Vâlcea
Bacău	Bacău	Bacău	Bacău
		Neamț	Piatra Neamț
Banat	Timișoara	Caraș – Severin	Reșița
		Timiș	Timișoara
Brașov	Brașov	Brașov	Brașov
		Covasna	Sfântu Gheorghe
		Sibiu	Sibiu
București	București	Ialomița	Slobozia
		Ilfov	București
		Teleorman	Alexandria
Cluj	Cluj	Bistrița – Năsăud	Bistrița
		Cluj	Cluj
		Sălaj	Zalău
Crișana	Oradea	Arad	Arad
		Bihor	Oradea
Dobrugea	Constanța	Constanța	Constanța
		Tulcea	Tulcea
Galați	Galați	Brăila	Brăila
		Galați	Galați
		Vrancea	Focșani
Hunedoara	Deva	Alba	Alba Julia
		Hunedoara	Deva
Iași	Iași	Iași	Iași
		Vaslui	Vaslui
Maramureș	Baia Mare	Maramureș	Baia Mare
		Satu Mare	Satu Mare
Mureș Autonomia Maghiară	Târgu Mureș	Harghita	Miercurea Ciuc
		Mureș	Târgu Mureș
Oltenia	Craiova	Dolj	Craiova
		Gorj	Târgu Jiu
		Mehedinți	Drobeta – Tr. Severin
		Olt	Slatina
Ploiești	Ploiești	Buzău	Buzău
		Dâmbovița	Târgoviște
		Prahova	Ploiești
Suceava	Suceava	Botosani	Botosani
		Suceava	Suceava

Źródło: opracowanie własne.

Ryc. 11. Podział administracyjny Rumunii w 2000 r.

Źródło: *Harta administrativă...* (2000)

Kolejne, niewielkie zmiany w podziale administracyjnym Rumunii wprowadzono w 1981 r. *Județ* Ilfov został podzielony na dwie jednostki – Călărași i Giurgiu. Po wprowadzeniu tej reformy Rumunia podzielona była na 41 jednostek administracyjnych (*județ*), jedynie w niewielkim stopniu nawiązujących do dawnych regionów historycznych.

6. Plany nowego podziału administracyjnego Rumunii po 1991r.

Po zmianie systemu politycznego w Rumunii podjęto dyskusję nad wprowadzeniem kolejnego podziału administracyjnego kraju. I. Jordan (1996) zaproponował powrót do małych *județ* na wzór polskich powiatów, co miało doprowadzić do zwiększenia efektywności zarządzania administracją i gospodarką w kraju (tab. 5).

W 1999 r. wprowadzono nowy układ jednostek administracyjnych na potrzeby planowania ekonomicznego oraz dla zestawienia danych statystycznych, dzieląc istniejące 40 województw (*județ*) i okręg stołeczny na osiem regionów (tab. 6). Wprowadzane granice w większości zgodne są z podziałem na krainy historyczne, jednak w przypadku terenów zamieszkałych przez mniejszość węgierską nastąpiło podzielenie pomiędzy trzy regiony. Maramureș połączono z Crișană, której południową część dołączono do Banatu. Podobnie na dwa regiony podzielono Mołdawię, której południową część połączono z Dobrudżą.

Tabela 5. Podział administracyjny Rumuni na *județ* w 1981 r.
i planowany w 1996 r.

Podział z 1981 r.		Proponowany podział z 1996 r.	
<i>județ</i>	ośrodek	<i>județ</i>	ośrodek
Okręg stołeczny	București	Okręg stołeczny	București
Alba	Alba Julia	Alba	Alba Julia
Arad	Arad	Arad	Arad
Argeș	Pitești	Argeș	Pitești
Bacău	Bacău	Bacău	Bacău
		Baia Mare	Bara Mare
Bihor	Oradea	Bihor	Oradea
Bistriță -Năsăud	Bistriță	Bistriță -Năsăud	Bistriță
Botoșani	Botoșani	Botoșani	Botoșani
Brăila	Brăila	Brăila	Brăila
Brașov	Brașov	Brașov	Brașov
Buzău	Buzău	Buzău	Buzău
Călărași	Călărași	Călărași	Călărași
-	-	Câmpulug	Câmpulug Moldov.
Caraș - Severin	Reșița	Caraș	Reșița
Harghita	Miercurea Ciuc	Ciuc	Miercurea Ciuc
Cluj	Cluj – Napoca	Cluj	Cluj – Napoca
Constanța	Constanța	Constanța	Constanța
Galați	Galați	Covurlui	Galați
Dambovița	Târgoviște	Dambovița	Târgoviște
Dolj	Craiova	Dolj	Craiova
-	-	Dorohoi	Dorohoi
-	-	Făgăraș	Făgăraș
-	-	Fălciu	Huși
Gorj	Târgu Jiu	Gorj	Târgu Jiu
Hunedoara	Deva	Hunedoara	Deva
Ialomița	Slobozia	Ialomița	Slobozia
Iași	Iași	Iași	Iași
-	-	Ilfov	București
Maramureș	Baia Mare	Maramureș	Sighetu Marmatiei
Mehedinți	Drobeta	Mehedinți	Turnu Severin
Mureș	Târgu Mureș	Mureș	Târgu Mureș
-	-	Muscel	Câmpulung
Neamț	Piatra Neamț	Neamț	Piatra Neamț
		Odorhei	Odorhei
Olt	Slatina	Olt	Slatina

Prahova	Ploiești	Prahova	Ploiești
-	-	Răduți	Răduți
-	-	Roman	Roman
-	-	Romanaț	Caracal
Sălaj	Zalău	Sălaj	Zalău
-	-	Sărat	Râmnicu Sărat
Satu Mare	Satu Mare	Satu Mare	Satu Mare
Sibiu	Sibiu	Severin	Lugoș
-	-	Sibiu	Sibiu
-	-	Someș	Dej
Suceava	Suceava	Suceava	Suceava
-	-	Tarnava	Blaj
-	-	Târnava Mare	Sighișoara
-	-	Tecuci	Tecuci
Teleorman	Alexandria	Teleorman	Alexandria
Timiș	Timișoara	Timiș	Timișoara
Covasna	Sfântu Gheorghe	Trei Scaune	Sfântu Gheorghe
Tulcea	Tulcea	Tulcea	Tulcea
-	-	Turda	Turda
-	-	Tutova	Bârlad
Vâlcea	Râmnicu Vâlcea	Vâlcea	Râmnicu Vâlcea
Vaslui	Vaslui	Vaslui	Vaslui
Giurgiu	Giurgiu	Vlașca	Giurgiu
Vrancea	Focșani	Vrancea	Focșani

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 6. Podział Rumunii na regiony statystyczne w 1999 r.

Regiony statystyczne w 1999 r.	Județ
Północno-wschodni	Botoni, Suceava, Iași, Neamț, Bacău, Vaslui
Południowo-wschodni	Vrancea, Galați, Brăila, Buzău, Tulcea, Constanța
Południowy	Argeș, Prahova, Dâmbovița, Ilfov, Ialomița, Călărași, Giurgiu, Teleorman
Południowo-zachodni	Mehedinți, Gorj, Vâlcea, Olt, Dolj
Zachodni	Arad, Timiș, Hunedoara, Caraș – Severin
Północno-zachodni	Bihor, Sălaj, Cluj, Satu Mare, Maramureș, Bistrița – Năsăud,
Środkowy	Alba, Sibiu, Mureș, Harghita, Covasna, Brașov
București	București

Źródło: Rocznik statystyczny... (1999, s. 701).

W 2012 r., na fali konfliktów politycznych w rządzie i z prezydentem kraju, odżyły pomysły wprowadzenia nowego podziału administracyjnego kraju. Premier Victor Ponta zaproponował wprowadzenie nowego podziału na siedem regionów rozwoju oraz Bukareszt (*regiuni de dezvoltare*). Powielił w ten sposób podział na regiony statystyczne wprowadzony w Rumunii w okresie akcesji do Unii Europejskiej, proponując zmianę kompetencji prefektów zarządzających tymi regionami (ryc. 12).

Ryc. 12. Proponowany podział administracyjny Rumunii w 2012 r.

Źródło: na podstawie balkanistyka.org/rumunia-premier-victor-ponta-chce-decentralizacji-panstwa

Zgodnie z propozycją nowego podziału mają powstać następujące regiony rozwoju: Bukareszt-Ilfov, Centralny, Południowy, Południowo-Wschodni, Południowo-Zachodni, Północno-Wschodni, Północno-Zachodni i Zachodni. Niestety poza nazewnictwem geograficznym w niewielkim jedynie stopniu nawiązują one do historycznych regionów kraju, a co ważniejsze także nie uwzględniają bardzo wielu czynników i powiązań ekonomicznych oraz infrastrukturalnych.

Kolejne wersje podziału współczesnej Rumunii na trzy główne prowincje, Mołdawię, Transylwanię (Siedmiogród) i Muntenie (Wołoszczyznę), zaproponował zespół badaczy z Iaşi. Uznali, że procesy regionalizacji i globalizacji zachodzą w przypadku Rumunii równolegle i mogą być porównane do formuły

„Europy jako jedności w różnorodności” (Otiman i in. 2013). Jednak zgodnie z ich zdaniem, Rumunia musi zachować, w ramach projektów delimitacji jednostek administracyjnych kraju, swoją historię, zwyczaje i tradycje. Państwo, jeśli chce zachować tożsamość narodową swoich mieszkańców, powinno przeprowadzić zmiany administracyjne zgodne z uwarunkowaniami historycznymi oraz z uwzględnieniem tradycyjnych podziałów administracyjnych i istniejących regionalizmów. Ta opcja prowadzi do utworzenia w każdym z proponowanych przez zespół z Iași, a także w innych, znanych z literatury wariantów podziałów administracyjnych, trzech jednostek na poziomie NUTS 1, siedmiu lub ośmiu, w zależności od projektu, jednostek na poziomie NUTS 2 (Ilieș, Wendt 2012), przy zachowaniu 42 jednostek (*judet*) na poziomie NUTS 3 (Ilieș i in. 2011).

Podsumowując całość zebranego materiału, można stwierdzić, że w okresie po pierwszej wojnie światowej wielokrotnie zmieniano podział administracyjny Rumunii. Pierwszy raz w latach 1918–1919, po przyłączeniu do Rumunii Besarabii, Bukowiny, Siedmiogrodu i Banatu, utworzono wówczas 70 małych województw (*judet*), które w 1938 r. podzielono na 10 dużych województw (*tinut*). Następnie po drugiej wojnie światowej w 1950 r. wprowadzono podział na 28 dużych regionów, których liczbę zmniejszono do 18 w 1952 r. i do 16 w 1956 r. W 1960 r. i w 1968 r. wprowadzono kolejną reformę, w której w miejsce dawnych 16 regionów utworzono na powrót 39 (a od 1981 r. 41) małych województw (*judet*). W 2001 r. w Rumunii trwały dyskusje nad wprowadzeniem kolejnego podziału kraju, wzorowanego na podziale z 1938 r., który zakładał powstanie 60 małych województw (*judet*). A następnie nad podziałem kraju na osiem regionów, w tym stołeczny region Bukaresztu.

Koncepcje wprowadzenia nowego podziału kraju, wychodząc z dwóch co najmniej filozofii rządzenia, także w dwóch kierunkach wiodą planistów i geografów. Troska o unitarny charakter kraju z jednej strony skłania do zwiększenia liczby jednostek, które umownie można nazwać województwami (najwyższy szczebel administracji rządowej), co skutkować będzie rozdrobnieniem kraju, dużym udziałem władzy centralnej, w podejmowanych na stosunkowo niewielkim obszarze decyzjach ekonomicznych i planistycznych, ale gwarantować może wysoki poziom kontroli i zależności ekonomicznej od władz centralnych (rządu). Z drugiej strony wejście do Unii Europejskiej, szeroka autonomia mniejszości w krajach UE, próba realizacji zasady subsydiarności i proces budowy społeczeństwa obywatelskiego wymagają tworzenia mniejszej liczby, większych terytorialnie i obdarzonych znacznym zakresem kompetencji regionów (Wendt 2007).

Dlatego, jak wynika z przedstawionych koncepcji, planów i programów nowego podziału administracyjnego kraju, Rumunia stoi pomiędzy globalizacją a regionalizacją. Jednak wprowadzenie nowego podziału administracyjnego,

z dużymi jednostkami administracyjnymi, nie musi determinować osłabienia autonomii lokalnych mniejszości narodowych i etnicznych w kraju. Tak samo jak mniejsze jednostki terytorialne, przy ograniczonej władzy centralnej, nie doprowadzą do wzrostu regionalizmów, ale raczej wzmocnią lokalne tradycje i mogą sprzyjać rozwojowi społeczeństwa obywatelskiego.

Literatura

- Cendrowski A., 2012, *Unirea – znaczy zjednoczenie*:
<http://www.stosunkimiedzynarodowe.pl/unirea-znaczy-zjednoczenie>.
- Harta administrativă Româna*, 2000, București.
- Harta împărțirii administrative a teritoriului Republicii Populare Române*, 1952, Scânteia, București.
- Ilieș A., Wendt J., Ilieș D., Grama V., 2011, *Romanian/Ukrainian borderland (Northern Sector) Typology determined by the administrative territorial units (NUTS 3)*, „Central European Policy and Human Geography”, 2, s. 7–15.
- Ilieș A., Wendt J.A., 2012, *Territorial design optimization model at NUTS 2 level in Romania*, „Revista Romania de Geografia Politica”, 14 (2), s. 250–259.
- Jordan I., 1996, *Reorganizarea teritorial-administrativă a României*, România Liberă, supliment „Aldine”, București.
- Kałużski S., 1994, *Rzeki a granice polityczne*, [w:] *Rzeki. Kultura – cywilizacja – historia*, t. 3, Wydawnictwo Śląsk, Katowice, s. 67–84.
- Kocsis K., Schweitzer F. (red.), 2009, *Hungary in maps*, HAS Geographical Research Institute, Budapest.
- Kremky-Saloni J., 1973, *Geografia ekonomiczna Rumunii*, PWE, Warszawa.
- Maryański A., 1973, *Rumunia*, PWN, Warszawa.
- Monografia geografica a Republicii Populare Romine*, 1960, t. 1, Bukareszt.
- Oțiman P.I., Mateoc-Sirb N., Manescu C., Mateoc T., Gosa V., Banas A., 2013, *A study of Romania's territorial division and region al development*, „Revista de cercetare si interventie sociala”, 43, s. 80–99.
- Republica Populară Română. Harta administrativă*, 1956, România Liberă, București.
- Rocznik statystyczny Rumunii*, 1999, Bukareszt.
- România. Atlas istorico-geografic*, 1996, Editura Academiei Române, București.
- Tarkhov S., 2001, *Evolution of the administrative territorial division of Romania during 20th century*, [w:] Ilieș A., Wendt J., *Political geography studies in Central and Eastern Europe*, Oradea, s. 49–75.
- Tufescu V., Herbst C., 1969, *The new administrative-teritorial organization of Romania*, „Revue Roumaine Geographie”, 13 (1), s. 25–37.
- Wendt J., 2003, *Territorial Division in Poland and Romania after the Second World War*, „Revista Romania de Geografie Politica”, 5 (1), s. 55–66.
- Wendt J., 2004, *Przestrzenne zróżnicowanie przenikania system demokratycznego w Polsce i w Rumunii*, Carta Blanca, Warszawa.

Wendt J., 2007, *Wymiar przestrzenny struktur i aktywności społeczeństwa obywatelskiego w Polsce*, Prace Geograficzne, nr 208, IGiPZ PAN, Warszawa.

Wendt J., Iliș A., 2004, *Polish and Romanian changes of administrative division in the prospects of European enlargement. The upturns and threats*, [w:] Makowski J., Sanchez Najero R.M. (red.), *La otra cara de la region: Region y desarrollo regional en el contexto de la globalizacion*, UW, WGiSR, Warszawa, s. 127–144.

Historical regions and administrative divisions of the Romanian lands

Summary

The work is a continuation of (Wendt 2004) attempts to present changes in the administrative division of the Romanian lands. Efforts were made to take into account and indicate the influence of geographical conditions, especially orographic and the river system, shaping of boundaries/natural barriers both within the country and outside its borders-starting from the geographical regionalization through arrangement of the historical regions of the Romanian territories and showing the first rise in the country's administrative boundaries. Also the role of geopolitical factors, among which the development of the borders of Romania and its historical regions and the greatest administrative impact, were three wars in the Balkans in the years 1913–1945 and the change of the Bessarabia, and Transylvania territory inhabited by the Hungarian population. It also presented proposals for changes in the contemporary administrative divisions and the creation of new regions. On the one hand, they take into account the EU's legal standards, placed Romania in the accession process and the EU membership. On the other hand, proposals for new administrative divisions include regional traditions and historical factors shaping the Romanian regions.

Key words: administrative divisions, historical regions, regionalization, NUTS, Romania.

Jan A. Wendt, prof. nadzw. dr hab.

Instytut Geografii, Wydział Oceanografii i Geografii, Uniwersytet Gdański,
80-952 Gdańsk, ul. Jana Bażyńskiego 4